

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHISINING ROLI: FAQAT BILIM EMAS,  
TARBIYA HAM MUHIM**

**QANOATOVA RUXSHONA SHUXRATOVNA**  
SAMARQAND VILOYATI SAMARQAND TUMANI  
32-UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABI  
BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHISI

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'qituvchisining ta'limdagi o'rni va ahamiyati yoritilgan. Unda o'qituvchining vazifasi faqat bilim berish bilan cheklanmasligi, balki o'quvchilarni har tomonlama tarbiyalashda ham muhim rol o'ynashi ta'kidlanadi. Boshlang'ich bosqichda berilgan saboq va tarbiya bola shaxsining shakllanishi, kelajakdagi muvaffaqiyati va jamiyatga moslashuvi uchun mustahkam asos bo'lib xizmat qiladi. Maqolada o'qituvchining sabr-toqat, mehr, individual yondashuv kabi fazilatlarining ahamiyati ham ko'rsatib o'tiladi.

**Kalit so'zlar:** boshlang'ich ta'lim, o'qituvchi, tarbiya, bilim, shaxs shakllanishi, pedagogik yondashuv, o'quvchi rivojlanishi.

**“THE ROLE OF A PRIMARY SCHOOL TEACHER: NOT ONLY  
EDUCATION, BUT ALSO UPBRINGING MATTERS”**

**QANOATOVA RUXSHONA SHUKHRATOVNA**  
PRIMARY SCHOOL TEACHER  
SCHOOL NO. 32, GENERAL SECONDARY EDUCATION  
SAMARKAND DISTRICT, SAMARKAND REGION

**Annotation:** This article explores the role and significance of primary school teachers in the educational process. It emphasizes that a teacher's responsibilities are not limited to imparting knowledge but also include the comprehensive upbringing of students. The education and moral guidance provided at the primary level serve as a solid foundation for the formation of a child's personality, future success, and adaptation to society. The article also highlights the importance of qualities such as patience, compassion, and an individualized approach in the work of a primary school teacher.

**Keywords:** primary education, teacher, upbringing, knowledge, personality development, pedagogical approach, student growth.

**“BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHISINING ROLI: FAQAT BILIM  
EMAS, TARBIYA HAM MUHIM”**

Boshlang'ich ta'lim – bu bola hayotidagi eng muhim bosqichlardan biri bo'lib, unda nafaqat bilim berish, balki shaxs sifatida shakllantirish ham asosiy vazifalardan hisoblanadi. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi esa bu jarayonning bosh yetakchisi sanaladi. U bolaga o'qishni, yozishni, hisoblashni o'rgatadi, lekin buning ortida yanada chuqurroq maqsad – tarbiya yotadi.

O'qituvchi o'quvchiga mustahkam bilim berar ekan, uni ijtimoiy hayotga tayyorlaydi. Farzandlar axloqiy qadriyatlarni, odob-axloq me'yorlarini, mehr-oqibat, vatanparvarlik, to'g'rilik va mas'uliyat hissini aynan boshlang'ich sinfda o'zlashtiradi. Bu yoshda bolaning dunyoqarashi shakllanadi, unga hayotga qanday qarash bilan yurishi kerakligi haqida dastlabki tushunchalar beriladi. O'qituvchining har bir so'zi, harakati, hatto yuz ifodasi ham o'quvchiga ta'sir qiladi.

Shuningdek, boshlang'ich sinf o'qituvchisi har bir o'quvchining individual qobiliyatiga qarab yondashadi, ularning ruhiy holatini tushunishga harakat qiladi. Bola o'zini maktabda qulay va ishonchli his qilsa, bilim olishga bo'lgan qiziqishi ham ortadi. O'qituvchi darsdan tashqari vaqtda ham o'quvchilarning fe'l-atvorini kuzatadi, ularning muammolarini hal qilishga yordam beradi. Bu esa tarbiyaning ajralmas qismidir.

Bugungi kunda zamonaviy o'qituvchidan nafaqat darsni tushunarli o'tish, balki bolalarga sog'lom turmush tarzini o'rgatish, ijtimoiy mas'uliyat, jamoaviylik, muomala madaniyati kabi ko'nikmalarni singdirish ham talab qilinadi. Demak, boshlang'ich sinf o'qituvchisi – bu pedagog, tarbiyachi, psixolog va do'st vazifalarini bir paytning o'zida bajara oladigan fidoyi insondir.

“O'qituvchi o'z bilim malakasini oshirish usullarini puxta egallamog'i, mustaqil ishlashini o'rganmog'i lozim” – degan edi A. Jomiy. Mamlakatimizda ilg'or xorijiy tajribalar asosida uzluksiz ta'lim tizimi uchun pedagog kadrlar tayyorlashni nazarda tutuvchi oliy ta'lim tizimida zamonaviy yondashuvlarni ishlab chiqishni ta'minlashga qaratilgan islohotlar natijasida bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashning zamonaviy ta'lim mazmunini modernizatsiyalash, talabalar ichki imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishga imkon beruvchi zarur shart-sharoitlar yaratishga yo'naltirilgan ta'lim muhitini yaratish bo'yicha tadqiqotlar olib borilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 20 apreldagi “Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ2909- sonli, 2017 yil 29 noyabrdagi “O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligini tashkil etish to'g'risida”gi PF-5264-sonli qarorlari, 2018 yil 25 yanvardagi “Umumiy o'rta, o'rta maxsus va kasb-hunar ta'limi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF5313-sonli Farmoni va boshqa ushbu sohaga tegishli me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilab berilgan vazifalarni amalga oshirishda boshlang'ich sinf o'qituvchisining o'rnini alohida hisoblanadi. Chunki boshlang'ich sinf o'qituvchisi

maktabga ilk qadam qo‘ygan o‘quvchilarning savodini chiqarishda, ularni shaxs sifatida shakllanishida muhim o‘rin egallaydi.

Mustaqillik yillarida O‘zbekistonda ilm-fan va ta’lim-tarbiya sohasidagi tadqiqotlar. Bu davrlashtirishni bo‘ljak o‘qituvchilarni innovatsion tayyorlash davrlari genezisi sifatida ham qabul qilish o‘rinlidir. Bu davrlar uchun o‘qitishning quyidagi usullari xarakterlidir: 1) Savtiya usuli; 2) Jamoa usuli; 3) Jadid usuli; 4) Sinf-dars usuli; 5) Loyihalashtirishga asoslangan, natijalarga kafolatli erishishga yo‘naltirilgan texnologik yondashuv.

Mazkur ta’lim texnologiyalari bir-biridan progressivligi bilan farq qilib, bir-biriga nisbatan yangi, innovatsion texnologiya hisoblanadi, xususan, savtiya usuliga nisbatan jamoa usuli, jamoa usuliga nisbatan jadid usuli innovatsion va h.k. O‘qituvchilarni tayyorlash sohasida olib borilgan ilmiy tadqiqotlarda ilgari surilgan o‘qituvchi kasbiy professiogrammalarining tahlili hamda jamiyatning o‘qituvchilik kasbiga qo‘yayotgan talablari asosida pedagogik oliy ta’lim muassasalari bitiruvchisining sifatleri ishlab chiqildi.

Pedagogik oliy ta’lim muassasalari boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi bitiruvchisining sifatleri quyidagicha guruhlandi:

1-guruh. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga DTSda belgilangan bilim, ko‘nikm, malaka, kompetensiyalarni shakllantirishga psixologik tayyorgarlik: jamiyat hayoti, yosh avlod tarbiyasida o‘zining alohida rolini anglab yetish. Hozirgi zamon o‘qituvchisi oldiga qo‘yiladigan talablarni bilish, pedagogik faoliyatga qobiliyatning mavjudligi, o‘qituvchilik kasbiga qiziqish, nerv sistemasining egiluvchanligi, chuqurligi va kuchliligi, undagi psixik jarayon (his qilish va idrok, diqqat, tasavvur, fikrlash, xotira, nutq, iroda)larning optimal holatdaligi. Pedagoglik kasbiga va o‘quvchilar bilan muloqotga kirishishga bo‘lgan ehtiyojini anglash.

2-guruh. Shaxs sifatleri: insonparvarlik, ma’lumotlilik, ma’naviy dunyosining mazmuni, madaniyati, eruditsiyasi (iqtidori), o‘z bilimni doimo oshirib borish, pedagogik odobga egalik, talabchanlik va adolatlilik, axloqiy qiyofasi, o‘z o‘quvchilariga o‘qish, ishlash va yashashda namuna bo‘la olish, umuminsoniy va milliy qadriyatlarni hurmat qilish.

3-guruh. Kasbiy sifatler: o‘quvchi-yoshlarning o‘ziga xos va yosh xususiyatlarini bilish, har bir o‘quvchi shaxsini loyihalashtira olish; didaktik bilimlarning mavjudligi; o‘z o‘quv predmetini va unga doir so‘nggi yangiliklarni bilish, o‘quv reja, dastur, o‘quv qo‘llanmalar, darslik va qo‘shimcha adabiyotlarni bilish; ta’lim vazifalari, funksiyalari va tashkil etish tamoyillarini bilish; o‘quv dasturiga tuzatishlar kiritishni bilish, eskirgan ma’lumotlarni olib tashlash, o‘rniga yangi, zamon talablariga mos, jonajon o‘lka tarixi, madaniyati, xalq an‘analari xususiyatlariga mos keladigan materiallarni qo‘ya olish; o‘quv ishlarini rejalashtirishni bilish (kalendar va dars rejalari); o‘quvchilarning ta’limi, tarbiyasi va rivojlanishini

ta'minlovchi, ta'limning eng ta'sirchan, noan'anaviy shakl va metodlarini tanlay olish va ijodiy qo'llay olish ko'nikmasi; xalqaro aloqalar imkoniyatlaridan foydalana bilish ko'nikmasi; ta'lim jarayonida, auditoriya va auditoriyadan tashqari ishlar jarayonida tarbiyaviy ishlarni tashkil eta bilishga doir bilim va ko'nikmalarning mavjudligi; o'quv-tarbiyaviy ishlarni samarali olib borishda erishgan yutuqlarida to'xtab qolmaslik, faol ijodiy izlanishda davom etish. Bizning yondashuvimizga ko'ra, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisi qiyofasida quyidagilar bo'rtib turishi kerak: - bolaparvarlik; - o'z kasbini sevishi; - pedagogik faol bo'lish; - o'zi ustida doimiy ishlashi. Bunday yondashuv asosida oliy pedagogik ta'lim jarayonida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlash mapqsadga muvofiq bo'ladi.

Shu jihatdan xalqaro pedagogik tajribalarjda qabul qilingan quyidagi konseptual yo'nalishlarga e'tibor berish lozim: a) bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilariga kasbiy, psixologik va pedagogik bilim berish; b) bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini pedagogik ko'nikma bilan qurollantirish; g) bola bilan ishlash psixologiyasini shakllantirish. Ushbu yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlash kutilgan samarani berishi shubhasizdir.

Ayni paytda, har bir o'qituvchi faoliyati davomida o'zining kasbiy qiyofasini takomillashtirib borishini unutib bo'lmaydi. Bizning yondashuvimizga binoan bugungi kunda boshlang'ich sinf o'qituvchilari zamonaviy yondashuvlardan xabardor bo'lishi kerak. Shu jihatdan bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari qiyofasida pedagogtk, psixologik va estetik malakalik bo'rtib turishi kerak. Bu borada quyidagi pedagogik malakalarni egallash maqsadga muvofiq bo'ladi: - bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari pedagogik vazifani qo'ya olishi, o'quvtarbiyaviy ishlarni samarali tashkil eta olishi kerak; - imkon qadar har bir o'quvchi bilan individual ishlash uslubiga ega bo'lishi shart; - o'quv materiallari bilan ishlash ko'nikmasini egallash bo'lajak o'qituvchilar uchun muhim ahamiyatga ega.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisini kasbiy tayyorlash. O'zbekistonda barpo etilayotgan Uchinchi Renessans jarayonida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy tayyorlash muhim vazifa hisoblanadi. Buning uchun quyidagilarga ahamiyat berish maqsadga muvofiq bo'ladi: bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini pedagogik qonuniyatlar va texnologiyalar bilan chuqur tanishtirish, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini intellektual va ma'naviy salohiyati yuksak yangi avlod kadrlarini tayyorlash, ta'lim tashkilotlari bitiruvchilari zamonaviy kasb egalari bo'lishlari uchun ularda zarur ko'nikma va bilimlarni shakllantirish, dunyo miqyosidagi bugungi keskin raqobatga bardosh bera oladigan milliy ta'lim tizimini yo'lga qo'yish, darslik va o'quv qo'llanmalarini zamon talablari asosida takomillashtirish, ularning yangi avlodini yaratish, o'quv dasturlari va standartlarini optimallashtirish, ta'lim-tarbiya muassasalarining rahbar xodimlari, pedagog va murabbiylari, professor-o'qituvchilari va ilm-fan sohalari vakillarining

jamiyatimizdagi o'rni va maqomini oshirish, ularning mashaqqatli mehnatini munosib qadrlash va faoliyat samaradorligiga qarab moddiy rag'batlantirish, pedagog xodimlarning kasbiy mahorati va faoliyat samaradorligini muntazam oshirib borish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish, malaka oshirish tizimini «hayot davomida o'qish» tamoyili asosida takomillashtirib boorish, ilmiy-tadqiqot va ta'lim xizmatlarini ko'rsatish bo'yicha xususiy sektorning salmog'ini kengaytirish, hududlarda nodavlat ta'lim tashkilotlarini tashkil etish orqali raqobat muhitini shakllantirish, ta'lim sohasida davlatxususiy sheriklikni rivojlantirish, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llagan xolda ta'limni boshqarishni avtomatlashtirish va har tomonlama tahlil qilib borish tizimini yaratish, elektron resurslar va masofaviy ta'limni yanada rivojlantirish, ta'lim oluvchilar o'rtasida IT-sohasidagi kasblarni ommalashtirish; - ilm-fanni iqtisodiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchiga aylantirish, ilmiy tadqiqotlar ko'lamini kengaytirish, iqtidorli yosh olimlarning innovatsion faoliyatini rag'batlantirish, mavjud ilmiy tashkilotlar salohiyatini yanada mustahkamlash va rivojlantirish.

Pedagogik olimlarning fikricha, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari quyidagi funksional komponentlarni bilishi kerak: 1. o'quv materiallarini tayyorlash va taqdim etish; 2. o'quvchilarni bilim va tarbiya olishga qiziqitira olishi; 3. o'quvchilar shaxsida uchraydigan kamchiliklarni bartaraf eta olishi; 4. muntazam ravishda o'quvchilarni kuzatib borishi. Mazkur yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy tayyorlashda muhim ahamiyatga ega.

Tajribali pedagog olimlardan A.K.Markovo yondashuviga ko'ra bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari faoliyati to'rt yo'nalishdan iborat: 1. kasbiy psixologik va pedagogik bilimlarni egallash; 2. kasbiy pedagogik malakani egallash; 3. kasbiy psixologik ko'nikmalarni egallash; 4. shaxsiy fazilatlar egasi bo'lish. Bizninch, ushbu tavsiyalar nazariy va amaliy jihatdan asoslarga ega. Shu sababli oliy pedagogik ta'lim jarayonini tashkil etishda bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy, psixologik va estetik jihatdan tayyorlashga e'tibol berish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Hozirgi zamon rivojlanish jarayonida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy tayyorlashda modellashtirish masalasiga ahamiyat berish dolzarb bo'lib turibdi. Unga ko'ra, oliy pedagogik ta'lim jarayoni o'ziga xos model ko'rinishiga ega bo'lishi kerak. Chunki modellashtirish to'rt jihatga ega bo'ladi: - model bu o'quv materiallarini tizimli taqdim etish; - model muammolarni o'z vaqtida aniqlash va bartaraf etib borish; - model ta'lim oluvchini hamisha ob'ekt sifatida bilish; - model yangi ma'lumotlarni o'z vaqtida o'quv jarayoniga kiritib borish. Shu jihatdan bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy tayyorlash ishlarini modellashtirib olish maqsadga muvofiq bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni (2020 yil 23 sentabr) 5-bobida o'qituvchilarning huquqiy maqomi belgilangan. Mazkur

huquqiy maqomga ko'ra, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari faoliyatga quyidagi asoslarga binoan yo'naltirilishi kerak: - chuqur kasbiy tayyorgarlik va ma'naviyaxloqiy fazilatlarga ega bo'lish; - ta'lim oluvchilar huquqlariga rioya qilish; - kafolatlangan ish sharoitidan foydalanish; - o'quv dasturlarini tuzishda mualliflik dasturlarini ishlab chiqishni bilish; - zamonaviy pedagogik shakllarni, o'qitish va tarbiya vositalarini erkin tanlash; - innovatsiyalar ishlab chiqish va amaliyotga joriy qilish; - sog'liqni saqlash muassasalarida bepul tibbiy ko'rikdan o'tish; - ta'lim oluvchilarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishda ishtirok etish. Oliy pedagogik ta'lim jarayonida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari ana shu huquqlar asosida faoliyatga yo'naltirilishi kerak. Ayni paytda, mazkur Qonunda o'qituvchilarning quyidagi majburiyatlari ham belgilab qo'yilgan: ta'lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilarining sha'ni, qadr-qimmatini va ishchanlik obro'sini hurmat qilish; o'quv mashg'ulotlarini sifatli o'tkazishi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan o'qitish va tarbiyaning ilg'or hamda innovatsion shakllari va usullaridan foydalanishi, voyaga yetmagan ta'lim oluvchilar bilan ta'lim-tarbiya ishlarini ularning ota-onasi bilan birgalikda olib borishi, o'z malakasini muntazam ravishda oshirib borishi, tibbiy ko'rikdan o'z vaqtida o'tishi. Mazkur majburiyatlar bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga yo'naltirishning asoslari bo'lib xizmat qiladi.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari kasbiy faoliyatga quyidagi mexanizmlar asosida yo'naltirilishi kerak: a) mutaxassslik fanlarini o'qitish jarayonida; b) maxsus kurslar vositasida; v) mustaqil ta'lim vositasida; g) ustozshogird an'anasi vositasida. Bu mexanizmlarga amal qilish bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga yo'naltirish jarayonini aniq tashkil etish imkonini beradi. Misol uchun, mustaqil ta'lim vositasini olaylik. Pandemiya kabi murakkab sharoitlar shuni ko'rsatdiki, oliy pedagogik ta'lim jarayoni hamisha va har qanday vaziyatda mustaqil ta'limga tayyor turishi kerak.

## XULOSA

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi — bu bola hayotidagi ilk yo'lko'rsatuvchi, unga nafaqat bilim, balki tarbiya, axloqiy mezonlar, jamiyatda o'zini tutish qoidalarini o'rgatuvchi asosiy shaxsdir. Bola maktabga ilk bor qadam qo'yganida, u hayotda yangi bosqichni boshlaydi. Bu bosqichda unga yo'l-yo'riq ko'rsatish, qalbiga ishonch, ongiga bilim, yuragiga esa mehr singdirish o'qituvchining asosiy vazifasidir. Boshlang'ich sinfda berilgan tarbiya va o'rgatilgan odatlar bolaning butun hayoti davomida unga hamroh bo'ladi. Shu boisdan, o'qituvchining har bir yondashuvi, har bir so'zi va harakati bolaning shaxsiyati, dunyoqarashi, axloqiy qiyofasi va jamiyatga munosabatida aks etadi.

Bugungi tez o'zgarayotgan zamonda yosh avlodni faqat bilim bilan emas, balki kuchli axloqiy poydevor asosida tarbiyalash juda muhim. Bu esa aynan boshlang'ich ta'lim tizimiga va unda faoliyat yuritayotgan o'qituvchilarga katta mas'uliyat yuklaydi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi jamiyatning ertangi kunini shakllantirayotganini chuqur his etgan holda, nafaqat dars o'tadi, balki har bir o'quvchining ichki dunyosini anglashga, uni ijobiy tomonga yo'naltirishga harakat qiladi. U bolalarda Vatanga sadoqat, ota-onaga hurmat, bilimga chanqoqlik, mehnatsevarlik kabi yuksak fazilatlarni rivojlantiradi.

Shu sababli, boshlang'ich sinf o'qituvchisi nafaqat ta'lim tizimining bir bo'lagi, balki butun jamiyat taraqqiyotining, inson kapitalining poydevorini barpo etuvchi asosiy shaxslardan biridir. Uning mashaqqatli, ammo sharaflı mehnati orqali biz sog'lom, bilimli, tarbiyali va ijtimoiy mas'uliyatli yosh avlodni voyaga yetkazamiz. Bu esa har bir xalqning kelajagini belgilovchi muhim omildir.

#### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abduqodirova M., To'rayev A. – Pedagogika asoslari. – Toshkent: "O'qituvchi", 2018.
2. G'ofurov N. – Boshlang'ich ta'lim metodikasi. – Samarqand: "Zarafshon", 2020.
3. Yo'ldoshev Q., Rahimova M. – Umumiy pedagogika. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2019.
4. Qodirova G'. – Boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy faoliyati. – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2021.
5. Karimova N. – Psixologiya. – Toshkent: "O'zbekiston", 2017.
6. Xamidova D. – Boshlang'ich ta'limda tarbiyaviy ishlar. – Toshkent: "Ilm Ziyo", 2022.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining \*\*"Ta'lim-tarbiya tizimini yangi bosqichga ko'tarish to'g'risida"\*\*\*gi qarorlari va tegishli normativ hujjatlar.
8. Pedagogik va psixologik jurnallar: "Ta'lim va tarbiya", "Boshlang'ich ta'lim", "Xalq ta'limi" (so'ngi yillardagi sonlari).